

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ТА МАТЕРІАЛЬНОГО СТАНОВИЩА ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ УДОСКОНАЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ 1945 – 1950 рр.

Марія Мартинів

здобувачка вищої освіти третього рівня,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, Тернопіль
E-mail: martuniw@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6340-5916>

Стаття присвячена аналізу особливостям зміни фінансового становища Тернопільського інституту удосконалення кваліфікації вчителів (далі – ТІУКВ), забезпечення курсів підвищення кваліфікації матеріальною базою, приміщенням, окладом заробітної плати упродовж досліджуваного періоду. Простежується зміна штатного складу працівників інституту, причини суміщення посад, особливості оподаткування методистів тощо. Архівні матеріали зберегли документи щодо кошторисного фінансування ТІУКВ із зазначенням кожної статті витрат. Окреслені проблеми дослідження є затребуваними у вивченні місця та ролі інститутів післядипломної освіти в УРСР на прикладі Тернопільського закладу такого типу та його матеріальної складової. Закладені підвалини інституції післядипломної освіти стали основою його багаторічного функціонування. Належне залучення коштів простежується з 1945 – початку 1950-х рр., продиктоване покладеними на нього функціями: контролю і жорсткої політичної, ідеологічної агітації освітянського середовища. Тим не менше, є свідчення зловживання посадою. Обґрунтовується думка про те, що зафіксовані факти, свідчили про відсутність реакції влади, спростовували їх різними причинами, такими, як, не належне матеріальне забезпечення і «кадровий голод». Особливу увагу в статті звертаємо на оплату лекцій, відрядних, придбанні книг ідеологічного спрямування, окремо плакатів та іншої партійної продукції. Додатково фінансування простежується через окремо оплачувані лекції на куцових обласних нарадах, методичні розробки, відрядні, систему контрольованої купівлі облігацій у розмірі місячної зарплати, додаткове окреме фінансування масових заходів. Належне фінансування зростало кожного року, що зафіксовано у касових книгах, звітах бухгалтерії ТІУКВ тощо.

Ключові слова: Тернопільський інститут удосконалення кваліфікації вчителів, заробітна плата, фінансування, матеріально-фінансове становище, податки.

Постановка проблеми. Актуальність досліджуваної проблеми ґрунтується на тому, що тема є мало висвітлена в наукових роботах. Власне це зумовило науковий інтерес. Увага акцентується на вивченні фінансового становища, яке відіграло провідну роль у престижності тієї чи іншої професії. Окрім того, місце обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, посідало важливу складову роль у трансформації змін в освітніх закладах на теренах Тернопільської області.

Аналіз останніх досліджень. Ґрунтовних досліджень щодо фінансового становища ТІУКВ небагато. Тема не знайшла належного висвітлення в українській історіографії. Зокрема, І. Дрогобицький доволі широко розкриває діяльність інституту удосконалення кваліфікації учителів в ідеологічному утвердженні радянської влади на західноукраїнських землях [Дрогобицький, 2009]. Публікації стосуються початкової фази становлення інститутів удосконалення та окремих навчально-ідеологічних функцій, їх місця в освітянському середовищі [Примакова, 2012]. Дотичні згадки про ТІУКВ є у працях Л. Кравчука [Кравчук, 2015]. Особливості становлення і функціонування Тернопільського інституту удосконалення кваліфікації вчителів розкриває М. Мартинів [Мартинів, 2022].

Мета наукової статті – проаналізувати фінансове і матеріальне становище ТІУКВ за 1945 – початку 1950 рр. **Завданням** публікації є з'ясування особливості

фінансового стану ТІУКВ; висвітлити матеріальне забезпечення працівників ТІУКВ приміщенням, кадрами тощо.

Методи дослідження спираються на принципи науковості, об'єктивності та історизму, а також використано загальнонаукові методи (внутрішньої критики джерел, аналізу, синтезу, узагальнення) тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні статті витрат ТІУКВ – це заробітна плата, оплата енергоносіїв, відрядні, закупівля інвентарю тощо. Заробітна плата працівників обласних інститутів удосконалення учителів встановлювалася народним комісаріатом освіти Української РСР від 12 червня 1944 р. № 7-7904. Фонд заробітної плати становив 28 575 карбованців (далі – крб.) [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 6, арк. 2]. У видатках ТІУКВ простежується становище та забезпечення працівників інституту матеріальною базою 1945 – 1950-х рр.

Аналізуючи книгу поточних рахунків [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр.15 арк. 8] з даними кодової і місячної бухгалтерської звітності фінансової діяльності ТІУКВ за 1945 р. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 13 арк. 1–3] знаходимо розбіжності. Так, на утримання інституту затверджено суму фінансування у розмірі 115 тис. крб., а фактично використано 93 196,11 крб. з поточних рахунків. Сальдо на 31 грудня 94 720,15 крб. з яких дебет 1524,11 крб. Варто зауважити, що інститут у 1945 р. не повністю отримував кошти на своє фінан-

сувався. Зокрема, у березні, червні й серпні. Однак суми в бухгалтерських книгах підтверджують задовільний фінансовий стан ТІУКВ [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 6, арк. 22].

Значна частина коштів закладалася на такі статті видатків, як, оплата праці методистів, курсів з підвищення кваліфікації учителів, закупівлю меблі тощо. Заповнення даних у книзі не є системним. За три місяці з інформація відрізняється: використання русизмів, не вказувалося правильну нумерацію, змінюється почерк бухгалтера, що свідчить про різних осіб, які вели звітну фінансову документацію. Податки, які вираховувалися із зарплати: пенсійний фонд – перерахування з вересня та з перервою до листопада і суми знімалися як за декілька місяців, що можемо припустити зі стягнень за грудень; податок на бездітність, упродовж року теж не суттєво змінювався; прибутковий податок залишався стабільним; податок военний; позика приблизно була в грошовому еквіваленті стабільною і знімалася що місяця; соцстрах не вираховували кожного місяця і не в однаковому розмірі. Найбільше відраховували на соцстрах у липні, понад 800 крб., при нормі 200 крб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 6, арк. 22].

Більшу увагу привертає зарплата. Її не завжди виплачували вчасно. Так, у листопаді зарплату виплатили за два місяці. Щоб працівники ТІУКВ не залишилися без засобів існування, у жовтні відрядні в грошовому еквіваленті відповідали місячній зарплаті – 3 тис. крб. Зарплата 14 штатних працівників помісячно суттєво різнилася: січень – 3245,86 крб., лютий – 4922,84 крб., березень – 1870,24 крб., квітень – 3178,37 крб., травень – 4523 крб., червень – 2614,58 крб., липень – 2571 крб., серпень – 2266 крб., вересень – 3210,83 крб., листопад – 7220,74 крб., грудень – 4177,50 крб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 6, арк. 22].

Отже, у відповідності з аналізом фінансових видатків за 1946 р. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 15, арк. 1], ТІУКВ у 1945 р. не одержав в повному обсязі фінансування із закладених 115 тис. крб., 87 900 крб., зарплата із 67 тис. крб., виплачена 51 200 крб., а 15 800 крб. відповідно працівники інституту не отримали. У наступні роки такого не було і виділені кошти освоювалися повністю. Однак перевірити інформацію за кожним рахунком неможливо через відсутність касових книг наступних років у архівах. Інформація щодо заробітної плати упродовж 1946 – 1949 рр. подана у табл. 1.

Табл.1

№	Назва посади	Число штатних одиниць	Ставка на місяць (крб.)			
			1946	1947	1948	1949
1.	Директор	1	800	880	880	880
2.	Завідувач кабінету початкової школи	1	500	600	600	600
3.	Завідувач кабінету математики і фізики	1	500	600	600	600
4.	Завідувач кабінету мови і літератури	1	500	600	600	600
5.	Завідувач кабінету хімії і біології	1	500	600	600	600
6.	Завідувач кабінету географії та історії	1	500	600	600	600
7.	Завідувач кабінету педагогіки	1	500	600	600	600
8.	Завідувач кабінету воєнної та фізичної культури	1	500	600	600	600
9.	Методисти з іноземної мови	3	-	1650	1650	1650
10.	Завідувач дошкільним сектором	1	-	-	-	690
11.	Завідувач господарської частини	1	350	450	450	450
12.	Бухгалтер	1	300	410	410	410
13.	Секретар машиніст	1	250	360	360	360
14.	Бібліотекар	0,5	250	180	180	180
15.	Прибиральниця	1	115	225	225	225
16.	Сторож	1	150	-	-	-
Разом		15,5	5715	8355	8355	9045

[ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 19, арк. 1–7; ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 24, арк. 1–2; ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 44, арк. 9; ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 61, арк. 2].

Фінансування закладу у різні роки відрізнялося. Зарплата залишалася стабільною, у відповідності з даними табл. 1, відкривалися нові вакантні посади і зростали видатки на матеріально-технічне оснащення ТІУКВ. Бібліотечні фонди зростали, збільшувалася кількість методичних розробок уроків тощо.

Кошторис інституту удосконалення кваліфікації вчителів, затверджений на 1946 р. в сумі 155 тис. крб. в тому числі заробітна плата у розмірі 100 тис. крб., стаття цього видатку була використана повністю в

заявленій сумі 100 тис. крб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 19, арк. 1–7].

Окрім того, методичні розробки оплачувалися інститутом, про що свідчать їх кількість: з математики розроблено 10, з української мови 8, з російської мови 6, фізики 6, хімія 8, біологія 6, педагогіка 10, історія 6, географія 5, військова справа 5. Усього 70 по 300 крб. на суму 21 тис. крб. Прочитано лекцій на семінарах предметників та на обласних нарадах 50 по 200 крб. на суму 10 тис. крб. Відрядні: 5 інспекторів-

методистів по 6 днів на загальну суму 30 крб. Добові 30 днів по 16 крб. в день 480 крб., квартирні 25 днів по 5 крб. в день 125 крб., проїзні 5 осіб по 40 крб., всього на місяць становило 805 крб. з суми закладеної на рік 10 тис. крб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 12, арк. 3]. Дані фінансування методичної роботи працівників інституту підтверджують відведення йому особливої ролі в майбутній підготовці педагогів області, як одного з елементів системи тогочасної політичної влади.

Придбано меблів для бібліотеки: 3 шафи – 1500 крб., 4 канцелярських столи – 2400 крб., 20 стільців – 1 тис. крб., 3 скляних шафи – 4 тис. крб., дрібний інвентар – 2150 крб., ремонт інвентарю – 1900 крб., портретів з рамками 5 по 350 крб. – 1900 крб., вішалки 2 по 150 – 300 крб. і того на суму 15 тис. крб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 12, арк. 4]. Можемо констатувати, що ТІУКВ почали укомплектовувати всім найнеобхіднішим для нормального функціонування закладу такого типу. При таких обсягах роботи це не було достатньо для забезпечення проведення курсів підготовки кількох груп слухачів педагогічного колективу області, скоріше мінімальне забезпечення працівників інституту робочим місцем для виконання покладених на них обов'язків. Загальна вартість освітлення 600 крб. на 25 травня 1946 р. Придбано книг на суму 3400 крб., науково-дослідна робота на суму 4500 крб., оправа книжок – 600 крб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 12, арк. 1–4]. Для організації навчального процесу наукова література як для викладачів, так і для тих, хто навчався була першочерговим елементом продуктивної роботи. На що і була зосереджена вся увага керівників влади області.

Заробітна плата станом на 1947 р. становила 118 тис. крб. Також, продовжували упорядковувати авторські методичні розробки: з математики розроблено 10, з української мови 10, з російської мови 9, фізики 8, хімія 6, біологія 6, педагогіка 10, історія 6, географія 5, військова справа 4. Разом 74 по 300 крб. на суму 22 200 крб. Прочитали 50 лекцій на різноманітних семінарах предметників та на обласних нарадах, кожна лекція по 200 крб. на суму 10 тис. крб. Загалом 32 тис. крб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 24, арк. 4]. Придбання та ремонт інвентаря на загальну суму 15 тис. крб. Позаштатні витрати на 15 тис. крб. Науково-дослідна робота: педагогічно-наукова конференція – 2 тис. крб. Опалення на загальну суму 4 тис. крб., вартість освітлення 400 крб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 24, арк. 5–6]. Характерно, що на деяких фінансових документах немає підпису директора установи. Видатки на утримання інституту зростали як і робота методистів розширювалася. Суми виділялися під окремі заходи для наукової та виховної роботи та інших форм роботи з учителями області. Можна припустити, що деякі методичні розробки повторювалися або автори змінювали роки їх укладання.

Штатний розпис на 1948 р. мав інший склад зі збільшенням методичного складу. Так, державною штатною комісією при раді міністерства СРСР від 24 січня 1948 р. затвердила в штаті ТІУКВ три посади методистів з іноземної мови [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 44, арк. 8]. Однак у довідці ТІУКВ від 1 квітня 1948 р. одна ставка методиста іноземної мови була вільна. Заробітна плата станом на 1948 р. закладена в розмірі

138 500 крб. Загальний кошторис складав 252 тис. крб. Вперше профінансовано науково-дослідну роботу – 7300 крб. Опалення приміщення 3 тис. крб., освітлення обходилося у 2 тис. крб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 44, арк. 3]. На рахунок інституту надійшла сума 237 174 крб. і під кінець року, у відповідності з бухгалтерським звітом штатних працівників числилося 20 осіб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 45, арк. 1–2]. Хоча інших документів які засвідчували таку кількість штатних одиниць не має. Можливо, до ТІУКВ зараховували Тернопільський дошкільний педкабінет, який знаходився на вул. Островського, 23 і безпосередньо підпорядковувався обласному відділу народної освіти (далі – ОБНО), як і ТІУКВ. Реєстраційна картка штатних одиниць від 15 серпня 1947 р. свідчила про те, що 2 працівника з місячним фондом оплати кожний 645 крб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 24, арк. 1]. У одній будівлі за тим самим адресом знаходилися: ТІУКВ, Тернопільський дошкільний педагогічний кабінет, інспектори шкіл, що приводило до різноманітних суперечливих ситуацій, про що йтиметься далі, одні і ті особи працювали одночасно у різних установах.

Окрім того, директору ТІУКВ ОБНО перерахував на поточний рахунок в Держбанку суму 6 тис. крб. з централізованих коштів для проведення дитячих свят. Зокрема, 1949 р. виступ для учнів шкіл м. Тернополя у драматичному театрі ім. Т. Г. Шевченка українського народного хору під керівництвом Г. Вільовки [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 44, арк. 8]. Таке перекладання обов'язків свідчило, що ТІУКВ був окремим структурним підрозділом ОБНО, що продовжувало роботу окремих доручень в сфері освіти. Таку практику передасування завдань певного організаційного характеру делеговано довірою до ТІУКВ. Ця робота вимагала додаткових працівників на вирішення організаційних питань щодо придбання квитків на вистави. За фактом інститут виконував деяку роботу ОБНО.

У цьому році працівники ТІУКВ купували облігації. Зберігся передплатний лист за 1948 р., у відповідності з яким, облігації купувалися такими методистами: Й. Великанов 8 облігацій на суму 800 крб., Р. Вацик 6 – 600 крб., В. Репетува 6 – 600 крб., Ф. Дубовик 3 – 300 крб., З. Рязанова 3 – 300 крб., А. Дубовик 3 – 300 крб. Загалом 12 осіб на суму 4800 крб. Передплата облігацій була під контролем і мала обов'язковий характер. Свідченням був «Акт перевірки кількості підписки» П. Альшевого, оплата облігацій за рахунок зарплати і мала відбуватися кожного 5-о числа місяця [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 45, арк. 11–12].

Документ підтверджував контроль над виконанням «добровільної» оплати облігацій, які мали системний характер і у порівнянні із фондом заробітної плати працівників інституту відповідали 50% або і всі 100% зарплатні. Тож, 1948 р. уся зарплата половини методистів йшла на облігації. Це стимулювало працівників шукати інші джерела доходів.

З метою покращення контролю за школами, уникнення «саботування та ігнорування наказів та ідейного виховання» видано постанову № 916 від 19 червня 1945 р. «Про інспекторів шкіл», яка декларувала збільшення кількості інспекторів шкіл в районних,

міських, обласних відділах народної освіти та в управлінні початкових і середніх шкіл Наркомосвіти (далі – НКО) УРСР, встановити такі штати: у районних, міських, відділах народної освіти – 2 інспекторів шкіл; у обласних відділах народної освіти в розрахунку – 1 інспектор шкіл на 3 райони; у Київському міському відділі народної освіти в розрахунку – 1 інспектор на 2 райони; в управлінні початкових і середніх шкіл НКО УРСР в розрахунку 1 інспектор шкіл на 2 області [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 7, арк. 3–4].

Окрім того НКО УРСР зобов'язував до 1 серпня 1945 р. доукомплектувати відділи народної освіти та управління шкіл інспекторськими кадрами, відповідно до встановлених штатів. Останні призначалися з числа кращих учителів, директорів і завідувачів шкіл, які мали закінчену вищу педагогічну або університетську освіту та стаж керівної педагогічної роботи не менше 6 років; для інспекторів районних відділів народної освіти, не менше 7 років; для інспекторів обласних і міських відділів народної освіти не менше 10 років; для інспекторів управління початкових і середніх шкіл НКО УРСР [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 7, арк. 3–4].

Встановлювалися з 1 квітня 1945 р. такі ставки заробітної плати інспекторам: районних шкіл, міських відділів народної освіти 700 крб. на місяць і стажем інспекторської роботи понад 5 років – 800 крб.; інспекторам обласних шкіл, міських відділів народної освіти/міст республіканського підпорядкування – 200 крб. на місяць, стажем інспекторської роботи більше 5 років – 1 тис. крб.; інспекторам шкіл управління початкових і середніх шкіл НКО УРСР – 1100 крб. на місяць, стажем інспекторської роботи понад 5 років – 1200 крб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 7, арк. 3–4].

Створення ще одного контролюючого органу як інспекторів різних рівнів у сфері освіти означало збільшення контролю влади над усіма сферами життя, що було закономірним суспільно-політичним явищем окресленого періоду. Зокрема, ознаки свідчили про контроль правлячої верхівки, а також про заохочення такого контролю певними сумами, що виділяли на них. Зарплати таких інспекторів були вищі від середніх місячних сум працівника ТІУКВ.

Виплату та фінансування забезпечував Народний комісаріат фінансів УРСР, прирівнюючи інспекторів шкіл щодо розміру чергової відпустки до вчителів шкіл, забезпечували транспортом та зимовим одягом інспекторів шкіл перебувало в юриспруденції виконкомів обласних і районних рад депутатів трудящих. Інспекторів шкіл постановою РНК УРСР від 17 серпня 1942 р. управління НКО УРСР забезпечувало обідами за нормою літери «Б» з абонементом сухого пайка. До 15 липня 1945 р. вийшло «Положення про інспекторів шкіл» НКО УРСР [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 7, арк. 3–4]. Цей документ став засобом до маніпуляції з боку методистів, які, скориставшись службовим становищем, працевлаштувалися інспекторами, працювали на двох посадах в одному приміщенні при подвійній заробітній платі.

У відповідності із наказом № 2237 народного комісара освіти УРСР П. Тичини, передбачалася проведення тарифікації завідувачам відділів народної освіти, інспекторам шкіл. Управління шкіл НКО УРСР

затвердило «Положення про інспекторів», опрацювало вказівки про порядок проведення призначення інспекторів шкіл. Бухгалтерія НКО УРСР забезпечувала виплати та обіди за нормою літери «Б» з абонементом сухого пайка [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 7, арк. 5–6]. Позачерговість вирішення нормативно-правових документів щодо інспекторів шкіл свідчила про важливість новоутвореної структури.

Інспектори шкіл повністю забезпечувалися усім необхідним, зарплата була вищою у порівнянні з директорами школи чи директора ТІУКВ. Ці документи свідчать про нарощування управлінського апарату та контролю над освітянами області. Усе це системно спрямовувалося на виховання молодого покоління в дусі ідейних кадрів радянської системи влади. Вступ у ряди піонерів, партійних лав було не поштвом внутрішнім, а під пильним контролем учителів яким давали догану за не виконання поставлених завдань. Директорів шкіл звільняли, до цього процесу залучали інспекторів шкіл та методистів ТІУКВ, які могли «підтвердити» низький рівень професійної компетенції учителів та непрофесійності директорів.

За нормативно-правовими документами інспектори шкіл, були окремою установою у системі функціонування освіти. Зацікавленість у дослідженні цієї структури інспекторів, продиктовано «Актом обстеженням Тернопільського обласного інституту удосконалення кваліфікації вчителів за 23–25 січня 1949 р.». Згідно нього, ТІУКВ знаходився у двох кімнатах площею 100–120 м², у приміщенні ОВНО. «Приміщення цих двох кімнат необхідно меблюю обладнати, але розгорнути методичну роботу, унаочнення, зразки вчительських і учнівських робіт ніде. В кімнатах тіснота. В зимовий період вся робота і ТІУКВ проводиться в одній кімнаті (друга холодна). Матеріалів в інституті по вивченні кращого досвіду вчителів шкіл, шкіл області мало. Роботи з керівним складом відділів народної освіти, зав райвно, інспекторами, директорів шкіл, завідувачів шкіл і інших, інститутом, якщо не рахувати проведених місячних курсів під час літа, не ведеться, кращий досвід їх роботи в інституті відсутній» [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 58, арк. 1]. Наведені факти свідчили, що робота була не систематичною, що впливало на матеріальне становище і забезпечення робочих кабінетів.

Приміщення для інституту було дуже тісне і зовсім відсутні кімнати для кабінетів, що свідчило про відсутність робочого місця. За штатним розписом в інституті числилися: директор – 1 ставка, завідувачі кабінетів – 8, методисти іноземних мов – 3, бібліотекар – 0,5 ставки. На 1 січня 1949 р. у відповідності зі штатним розписом інститут укомплектований повністю. Директором обласного інституту удосконалення кваліфікації учителів до цього часу був А. Котко, він же спочатку 1948/1949 р. працював і завідувачем шкільним сектором ОВНО. У січні 1949 р. директором інституту призначено викладача педагогіки Бережанського педучилища. Останній на роботі був відсутній. У зв'язку з тим, що інститут кабінетів не мав, завідувачі кабінетами – вони ж методисти, усі методисти в інституті працювали за сумісністю: Ф. Дубовик, П. Курило, І. Феменко, А. Дубовик, І. Оліфар, Д. Стрижак – інспектори шкільного сектору

ОВНО, відповідали вимогам, однак працювали в інституті від випадку до випадку в зв'язку з понаднормовою роботою в ОВНО [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 58, арк. 2]. Деякі методисти сумішали дві посади: методиста та інспектора. Заробітну плату отримували і як методист – 500 крб. і як інспектори шкіл – 200 крб. (зі стажем роботи 5 років – 1 тис. крб.), сумарно від 700 до 1500 крб. На 1949 р. сума досить немала, крім того, забезпечували усім необхідним – харчуванням, а саме, обідами за нормою літери «Б» з абонементами на сухий пайок. Причини сумісництва – відсутність необхідних фахівців, незадовільне матеріальне становище методистів, безкарність і зловживання службовим становищем [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 58, арк. 6]. Варто зауважити також, що суміщення посад у ОВНО та в інституті розглядалося, і як необхідність через відсутність кваліфікованих кадрів, і як потреба у фінансовій вигоді працівників інституту, що свідчило про зловживання службовим становищем.

На 1949 р. сума асигнувань на ТІУКВ складала 248 тис. крб., фонд зарплати – 149 тис. крб. За інститутом числилася одна кімната площею 35,25 м² на вул.

Першого травня, 6. На канцелярські видатки закладено 1500 крб., зв'язок – 1 тис. крб., придбання літератури – 1 тис. крб., опалення – 7343 крб. 60 коп., освітлення – 480 крб., очистка дахів – 500 крб., димоходу – 500 крб., на прибирання прибудинкової території сума відсутня, хоча в минулому році виділяли кошти, придбання господарського реманенту 1 тис. крб., поточний ремонт 1176 крб. 40 коп., страхування майна 500 крб., службові відрядження 10 тис. крб., науково-дослідна робота 9700 крб., навчальні витрати 10 тис. крб., придбання книг для бібліотеки 20 тис. крб., ремонт та придбання інвентаря 15 тис. крб. Позалімітні витрати 8 тис. крб., конференція педагогів 5 тис. крб., опалення 7343 крб., освітлення 480 крб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 61, арк. 3–4]. При таких видатках на кінець 1949 р. на балансі ТІУКВ залишилось 7234 крб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 62, арк. 14]. Поточний рік характерний придбанням устаткування для функціонування ТІУКВ. На педагогічну виставку витрачено 22 902 крб. [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 62, арк. 3]. Акт проведення інвентаризації 24 грудня 1949 р. наведений у табл. 2.

Табл. 2

№	Назва	Кількість	Ціна в крб.	Загальна сума в крб.
1.	Письмовий столик	3	1100	1100
2.	М'яке крісло	2	150	300
3.	Крісло звичайне	2	30	60
4.	Шафа для книг	1	150	150
5.	Етажерка для книг	3	100	300
6.	Шафа для книг велика	1	800	800
7.	Буфет	2	2200 і 900	3100
8.	Пилка з двома ручками	1	430	430
9.	Портрет В. Молотова	2	1105	2210
10.	Чорнильниця	1	710 крб. 10 коп	710 крб. 10 коп
11.	Машинка письмова	1	14 300	14 300
12.	Портрети Й. Сталіна, В. Молотова, М. Хрушова, В. Леніна, Л. Кагановича	8	350	2 800
13.	Політбюро	1	480	480
14.	Стіл для виставки	2	190	380
15.	Крісла м'які	13	105	1365
16.	Портрет Й. Сталіна і В. Леніна в повний ріст	3	1432	4296
17.	Двотумбний письмовий стіл	2	1605 і 1215	2820
18.	Письмове приладдя	1	170	170
19.	Глобус	2	77	154
20.	Компас	1	10	10
21.	Макети вулканів	4	25	100
22.	Трибуна	1	327	327
23.	Фільмоскоп	1	250	250
24.	Діафільм	1	1 096	1 096
25.	Кіноекран	1	231	231
26.	Прапор	1	727	727
27.	Чорнильниця	3	105	315
28.	Прес-папє	4	8	32
29.	Попільничка	2	8	16
30.	Шахівниця	1	80	80
31.	Шафа для книг	2	228	456
32.	Стіл письмовий	2	680 і 1005	1685
33.	Червона скатертину	1	130	130
34.	Шафа для книг	2	308	616

35.	Фіранки	3	185	185
36.	Годинник на стіл	1	300	300
37.	Чорнильниця	3	32	96
38.	Килим	1	2055	2055
39.	Килим малий	2	480	480
40.	Радіопередач	1	475	475
41.	Друкарська машинка	1	1680	1680
42.	Портфель	1	180	180
43.	Рахунки	1	70	70
44.	Стенди	2	2500	2500
45.	Арифмометр	1	255	255
46.	Папір	1	216	216
47.	Вугілля	9 т.	250	2250
48.	Дрова	8 м ²	86	688
49.	Торф	15 т.	55	825
50.	Віники	13	6	78
51.	Стрічка для друкарської машинки	1	26	26
52.	Порошок чорнильний	1	15	15
53.	Папки	100	0,5	50
54.	Лампочки електричні	4	5	20
Разом				54042, 5

Інвентаризація проводилася за участі методистів – І. Великанова, М. Ковалевської, Е. Свириденка [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 62, арк. 7–10]. Загальна сума балансу матеріальних цінностей станом на грудень 1949 р. складала 54 042 крб. 50 коп. Ймовірно, така кількість стільців, шаф, вмістити на площі 35,25 м² задекларовану на 1949 р., не реально.

Узагальнюючи дані фіксуємо спільне використання майна інституту ОВНО. Офіційно майно було закріплене за інститутом, зазначене в документах з інвентаризації. Звідси впливає реальний стан матеріального забезпечення інституту який, можемо припустити надавав в користування своє майно ОВНО. Таким чином, реальне фінансове й матеріальне забезпечення в організації було не таким, яке значилося в інвентаризації, що не сприяло ефективній діяльності інституту.

У пояснювальній записці бухгалтера вказано причини розходження різних статей видатків. Економія за першою статтею через вакантну одну штатну одиницю. Фактичні витрати менші від касових, адже матеріали за статтею 3 не витрачено (цей факт засвідчує акт інвентаризації). Стаття 4 менша через, те що дебітором виступав обком комсомолу, а по стаття 6 перевитрати через рішення облвиконкому на 900 крб. Стаття 15 більша, адже по ній зазначали не хватку закладених коштів призначених на курси в сумі 1983 крб. 50 коп. дебітором виступала міжрайонна лісова база і тому по статті 12 економія [ДАТО, ф. 2062, оп. 1, спр. 62, арк. 17].

Можемо припустити, що деякі фінансові потреби «закривалися» облвиконкомом, а фінансування курсів залишалося проблемним. Питання штатних працівників теж не до кінця з'ясовано за звітними бухгалтер-

ськими документами. За бухгалтерськими звітами фіксується одна кімната, а подекуди взагалі не вказано, за документами перевірки констатують розміщення працівників закладу в двох кімнатах. Наявний інвентарний акт свідчить про значну кількість меблів, яку в дві кімнати фізично неможливо вмістити. Отже, знаходячись в одному приміщенні з ОВНО, інспекторами, іншими установами, матеріальні цінності могли закуплятися для іншої установи, а числитися за ТІ-УКВ, методисти якого займали дві посади.

Висновки. Отже, упродовж дослідженого періоду фінансовий стан ТІУКВ у бухгалтерських звітних документах покращувався. Заробітна плата методистів була стабільною, порівнюючи її з вартістю портрета Й. Сталіна у повний зріст – 1432 крб., фактично була мізерною. На 1948 р. половина методистів повністю або половину заробітної плати віддавали на купівлю облігації, що могло послужити поштовхом до сумісництва методистів, яке виявлено перевіркою.

Сумісництво, зафіксоване між методистами ТІ-УКВ та інспекторами ОВНО – це зловживання службовим становищем. Матеріально-фінансове становище із документів інвентаризації, бухгалтерських звітів, висновків перевірки, ілюструє задовільний рівень укомплектування, робочого місця працівникам, хоча всі наявні меблі у дві кімнати не вмішувалися. Документи свідчать про відсутність на робочому місці працівників, на що були причини: забезпечення приміщенням працівників, відсутність професійних кадрів, недофінансування курсів підвищення кваліфікації для учителів тощо. Створення декількох органів контролю безпосередньо пов'язано із нарощуванням існуючої системи влади та політикою партії, що було закономірним явищем в означений період.

Список використаних джерел

- Державний архів Тернопільської області (далі ДАТО), ф. 2062, оп. 1. спр. 5, на 1 арк.
 ДАТО ф. 2062, оп. 1., спр. 6, на 22 арк.
 ДАТО ф. 2062, оп. 1., спр. 7, на 10 арк.
 ДАТО ф. 2062, оп. 1., спр. 12, на 4 арк.

ДАТО ф. 2062, оп. 1., spr. 13, на 16 ark.
ДАТО ф. 2062, оп. 1., spr. 15, на 8 ark.
ДАТО ф. 2062, оп. 1., spr. 19, на 7 ark.
ДАТО ф. 2062, оп. 1., spr. 24, на 6 ark.
ДАТО ф. 2062, оп. 1., spr. 44, на 10 ark.
ДАТО ф. 2062, оп. 1., spr. 45, на 16 ark.
ДАТО ф. 2062, оп. 1., spr. 58, на барк.
ДАТО ф. 2062, оп. 1., spr. 61, на 6 ark.
ДАТО ф. 2062, оп. 1., spr. 62, на 18 ark.

Дрогобицький І., 2009. Ідеологічний аспект діяльності установ післядипломної педагогічної освіти у західноукраїнському регіоні 1939 – 1950 рр. (на прикладі Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти), *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія Історія*, вип. 24, с. 110–119.

Кравчук Л., 2015. Радянська освіта Тернопільщини в 40-х роках. Ідеологічні і методичні аспекти, *Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр.*, вип. 99, с. 39–41.

Мартинів М., 2022. Особливості становлення і функціонування Тернопільського інституту удосконалення кваліфікації вчителів (перша половина 40-х рр. ХХ ст.), *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*, том 33 (72) № 3, с. 69–77.

Ольховик Л., 2020. Історія Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського в особах її очільників (до 80-річчя з нагоди його заснування), *Сіверянський літопис*, вип. 3, с. 174–190.

Примакова В., 2012. Робота інститутів удосконалення кваліфікації учителів у 40-ві роки ХХ століття, *Педагогічний альманах*, вип. 16, с. 284–291.

References

Derzhavnyj arkhiv Ternopil'skoi oblasti (DATO), f. 2062, op. 1. spr. 5, na 1 ark.

DATO, f. 2062, op. 1, spr. 6, na 22 ark.

DATO, f. 2062, op. 1, spr. 7, na 10 ark.

DATO, f. 2062, op. 1, spr. 12, na 4 ark.

DATO, f. 2062, op. 1, spr. 13, na 16 ark.

DATO, f. 2062 op. 1, spr. 15, na 8 ark.

DATO, f. 2062, op. 1, spr. 19, na 7 ark.

DATO, f. 2062, op. 1, spr. 24, na 6 ark.

DATO, f. 2062, op. 1, spr. 44, na 10 ark.

DATO, f. 2062, op. 1, spr. 45, na 16 ark.

DATO, f. 2062, op. 1, spr. 58, na 6 ark.

DATO, f. 2062, op. 1, spr. 61, na 6 ark.

DATO, f. 2062, op. 1, spr. 62, na 18 ark.

Drohobycykij I., 2009. Ideologichnyj aspekt dijalnosti ustanov pisljadyplomnoji pedagoghichnoji osvity u zakhidnoukrajins'komu regioni 1939 – 1950 rr. (na prykladi Ivano-Frankivskogho oblasnogho instytutu pisljadyplomnoji pedagoghichnoji osvity) [Ideological aspect of institution activity of postgraduate pedagogical education in the West-Ukrainian region in 1939–1949 (following the example of Ivano-Frankivsk Regional Institute of postgraduate pedagogical education)], *Problemy ghumanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh pracj DDPU imeni Ivana Franka. Serija Istorija*, vyp. 24, s. 110–119. (in Ukrainian).

Kravchuk L., 2015. Radjanizacija osvity Ternopil'shchyny v 40-kh rokakh. Ideologichni i metodychni aspekty [Sovietization of Ternopil to education in 40's years: ideological and methodological aspects], *Ghileja: naukovyj visnyk: zb. nauk. pr.*, vyp. 99, s. 39–41. (in Ukrainian).

Martyniv M., 2022. Osoblyvosti stanovlennia i funktsionuvannia Ternopil'skoho instytutu udoskonalennia kvalifikatsii vchyteliv (persha polovyna 40-kh rr. XX st.) [Specifics of the establishment and functioning of the Ternopil Institute for the Improvement of Teachers Qualifications (first half of 1940s of the XXth century)], *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernad'skoho. Serija: Istorychni nauky*, tom 33 (72) № 3, s. 69–77. (in Ukrainian).

Oljkhovyk L., 2020. Istorija Chernihiv'skogo oblasnogho instytutu pisljadyplomnoji pedagoghichnoji osvity imeni K. D. Ushyn'skogho v osobakh jiji ochil'nykiv (do 80-richchja z naghody jogho zasnuvannja) [History of Chernihiv Regional Postgraduate Institute of Postgraduate Pedagogical Education named after K. D. Ushinsky in the persons of its leaders (to the 80th anniversary of its founding)], *Siverjanskyj litopys*, vyp. 3, s. 174–190. (in Ukrainian).

Prymakova V., 2012. Robota instytutiv udoskonalennja kvalifikacii uchyteliv u 40-vi roky XX stolittja [Work institutes for advanced training of teacher in the 1940-ies of XX century], *Pedagoghichnyj aljmanakh*, vyp. 16, s. 284–291. (in Ukrainian).

Mariia Martyniv

obtaining third-level higher education, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil

FEATURES OF THE FINANCIAL AND MATERIAL POSITION OF THE TERNOPIL INSTITUTE OF TEACHER QUALIFICATIONS IMPROVEMENT 1945 – 1950

The article is devoted to analyzing the peculiarities of the change in the financial situation of the Ternopil Institute for the Improvement of Teacher Qualifications (hereinafter - TIITQ), the provision of advanced training courses with a material base, premises, and salaries during the period under study. Changes in the staff composition of the institute's employees, the reasons for combining positions, the peculiarities of taxation of methodologists, etc., are monitored here. Archival materials have preserved documents on the estimated financing of TIITQ with an indication of

each expense item. The outlined research problems are in demand in studying the place and role of postgraduate education institutes in the Ukrainian SSR using the example of the Ternopil institution of this type and its financial component. The institution's foundation of postgraduate education became the basis of its long-term functioning. Good fundraising can be traced from 1945 to the beginning of the 1950s, dictated by the functions assigned to it: control and severe political and ideological agitation of the educational environment. However, there is evidence of abuse of office. The opinion is substantiated that the recorded facts indicated the lack of reaction of the authorities and contradicted them for various reasons, such as inadequate material support and personnel shortage. In the article, we pay special attention to the payment of lectures, travel expenses, and purchasing ideological books, posters, and other party products. Additional finances are traced through separately paid lectures at regional bush meetings, methodical developments, detachments, etc. A system of controlled purchase of bonds in the amount of a monthly salary, additional separate financing of mass events. Adequate funding increased yearly, which was recorded in cash books, accounting reports of TIITQ, etc.

Keywords: Ternopil Institute of Teacher Qualification Improvement, salary, financing, material and financial situation, taxes.